

Historia est magistra vitae?

...teszi fel könyve alcímében a kérdést Ujváry Gábor történész, levéltáros, a bécsi Collegium Hungaricum tudományos igazgatóhelyettese. A fiatal szakember nem kevesebbre vállalkozott munkájában, mint hogy a nagyközönség – de részben a történész szakma – előtt már szinte a teljes feledés homályába merült egykori Bécsi Magyar Történelmi Intézet létrejöttének körülményeit, működését majd megszüntetésének/megszüntetésének okait tárja elénk.

A hajdanvolt intézet a magyar történetírás és történészképzés meghatározó elemét képezte a két világháború közötti időszakban, és még egy rövid ideig 1945 után is. Létrehozása alapos és kigondolt kultúrpolitikai-tudománypolitikai döntés eredménye volt. A Magyar Történelmi Társulat égisze alatt megindult, majd 1919 után a kultuszkormányzat hol nagyobb, hol kisebb támogatását élvező intézet a magyar történelem Ausztriában lévő forrásainak feltárásában, közreadásában és a fiatal történésznemzedék tagjainak képzésben, továbbképzésében játszott meghatározó szerepet. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlását követően előállt új helyzetben lényeges volt, hogy a közös múlt forrásaihoz a magyar kutatók hozzáférhessenek és állandó jelenlétük Bécsben biztosítva legyen. A volt Magyar Királyi Testőrgárda palotája – az 1961-ben bűnös felelőtlenséggel eladott Trautson palota – kiváló helynek bizonyult az intézet elhelyezésére.

Ujváry Gábor kötetében nemcsak a Történelmi Intézetéről, de az ugyanazon épületben elhelyezést nyert Collegium Hungaricumról is szót ejt. Teszi ezt részben azért, mert a Történelmi Intézet és a Collegium Hungaricum nem egy esetben ugyanazon személy irányítása alatt állt és mind a két intézmény működtetése ugyanazon kultúr- és tudománypolitikai koncepció szerves részét alkotta. Ezen kultúr- és tudománypolitikai elképzelés és folyamat gróf Klebelsberg Kuno, a 20. századi magyar történelem méltán legkiválóbb kultúrpolitikusanak nevéhez fűződik. A „Gróf” – ahogy többnyire nevezték a „ki-mondhatatlan” nevű politikust – a monar-

chia felbomlását követően úgy látta – megítélésem szerint helyesen –, hogy Magyarország számára kitörési lehetőséget a tudomány és a kultúra adhat. Sikerült elérnie, hogy miniszterségének éve alatt – közel tíz esztendeig állt a Vallás- és Közoktatási Minisztérium élén – a költségvetésben a kultusztárca kiemelkedően magas részesedést érhesen el. Miniszteri működése – az elemi iskolai hálózat kiépítésével, a különböző tudományos kutatóintézetek kialakításával, a külföldi magyar intézetek létrehozásával stb. – évtizedekre lerakta egy helyes és jól hasznosítható kultúrpolitikai elképzelés alapjait. Hogy utódai – napjainkig is – miként sáfárkodtak a kapott lehetőséggel, az már más kérdés!

Klebelsberg – sajnálatosan korai – halála után már kevesebb pénz jutott a kultúra és a tudomány, az oktatás és a művészetek támogatására, de a Bécsi Magyar Történelmi Intézet és a Collegium Hungaricum továbbra is meghatározó eleme maradt a magyar történettudománynak. A mai történésznemzedék számára példaképpül állítható idős – sajnós, közülük már számos elhunyt – elődök tucatjai képezhették magukat Bécsben, folytathattak nyugodt kutatásokat a bécsi levéltárakban és könyvtárakban, ismerkedhettek meg a sok értékes anyagot tartalmazó múzeumokkal.

Az intézetben egykoron folyt tudományos munka bizonyítéka az ún. „Fontes sorozat”, valamint azok a tanulmányok és cikkek, melyek a Bécsben „ösztröndí-jaskodottak” tollából jelentek meg magyar és idegen nyelveken.

Tanultunk a történelemből? – így hangzik Ujváry Gábor könyvének egy másik al-

círme. A recenzens úgy véli: sajnós, keveset! Amikor a mai oktatás- és kultúrpolitikai elképzelésekkel szembeállítjuk, akkor azt (is) tapasztalhatjuk, hogy a külföldi magyar intézetek helyzete egyre nehezebbé válik. Az ösztöndíjak összege évtizedek óta nem változott, a kutatói, tudósképzési feladatok helyébe, elé a propaganda és a „kultúrházi” feladatok kerültek/kerülnek lett légyen a helyszín Bécs, Párizs, Róma vagy Berlin. Míg a később létrejött intézetek – pl. Prága, Varsó stb. – igazán csak tájékoztató és kulturális feladatok ellátására képesek.

Felmerül ezek után – bennem is – a kérdés: lesz-e vajon valaha is olyan állami mecénatúra, amely fontosnak tartja, hogy a fiatal kutatóink lépést tarthassanak más országok hasonló korú kutatóival, és e lépéstartás eredményeként Magyarországon és Magyarországra javára hasznosítják-e majd ismereteiket?

Ujváry Gábor könyve természetesen ezen kérdésekre nem ad választ. A szerző „mindössze” arra vállalkozott, hogy bemutassa a múlt egy darabját, elénk állítva a követhető és követendő példákat, mód-

szereket és eszközöket. A kérdés csak az, hogy lesz-e, van-e aki hasznosítani akarja mindazt, ami a múltból átörökíthető, példaként használható? Mert ha csak végigbongésszük a kötet utolsó harmadát, ahol a szerző jóvoltából a Bécsi Magyar Történeti Intézet egykori – belső és külső – tagjainak névsorát és a bécsi tartózkodás eredményeként megszületett munkák jegyzékét találja, akkor azt mondhatjuk: lenne mit követnünk, lenne mit hasznosítani! Csak remélni merem, hogy Róma, Bécs, Párizs, Berlin és számos más európai főváros magyar intézetei tanulnak a történelemből!

Ujváry Gábor: *Tudományszervezés – történetkutatás – forráskritika. Klebelsberg Kuno és a Bécsi Magyar Történeti Intézet. Historia est magistra vitae? Tanultunk a történelemből?* Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, Győr 1996, 260 old.

Szakály Sándor

Beszélő térképek tankönyve

A kelet-közép európai régió 20. század végi nagy politikai, gazdasági, emberi kihívásai új pedagógiai kihívásokat, tartalmi, módszertani megújulásokat is hoznak, illetve igényelnek. Ezek között értelemszerűen a történelem tantárgy megújulása a legszembetűnőbb, amelynek „végterméke” már a 21. századi ember új történeti szemléletmódját kell megalapozza, formálja. E szemléletmód kialakításának volt példászerű tankönyve – tanári kézikönyve Fischer Ferenc azóta már három kiadást megélt monográfiája (A megosztott világ – IKVA Kiadó), mely megjelenésének pillanatától a legújabbkori történelem tanításának alapműve lett.

Amű megírásával párhuzamosan született a szándék, hogy a korszakot a könyv mellett egy történelmi-politikai atlasz is megelevenítse, s közvetítse a századforduló tanulóit, tanárait, de tágabb értelemben mindenki felé, aki tisztán kívánja látni a múltat „a közelgő 21. század kihívásai előtt”.

A most megjelent „térképes könyv” az alapműhöz csatlakozik, ugyanakkor olyan

önálló ismerethordozó, mely az elkövetkező tíz-húsz évben a történelemoktatás minden bizonnyal modellértékű taneszköze, ha úgy tetszik, tankönyve lesz, amely valóban új tartalmi, szemléleti egységén alapszik.

Mint az *Előszóban* olvasható, a huszonkilenc témakör kronológiai rendben, „lap-párokban” tárgyalja az 1941–1991 közötti fél évszázad főbb világtörténeti, gazdasági